

Om behoven hos äldre kvinnor som lever med kvinnlig
könsstympning och äldreomsorgens möjligheter att möta dem

KORT VERSION

VAD HANDLAR RAPPORTEN OM?

Rapporten handlar om kvinnor som är 65 år eller äldre och som lever med kvinnlig könsstympning. Den handlar också om deras kontakt med hemtjänst, äldreomsorg och vård.

I Sverige har mycket arbete handlat om att skydda flickor från att bli könsstympade. Det arbetet är viktigt. Men äldre kvinnor som redan lever med könsstympning har fått mindre uppmärksamhet.

Kvinnorna kan ha ont i kroppen, känna oro eller bära på svåra minnen. Besvären kan finnas kvar hela livet. När kvinnan blir äldre och behöver mer hjälp kan det bli svårare att hålla erfarenheten privat.

Vad är kvinnlig könsstympning?

Kvinnlig könsstympning betyder att delar av en flickas eller kvinnas yttre könsorgan har skadats eller tagits bort utan medicinsk anledning. Yttre könsorgan är de delar av underlivet som syns utanpå.

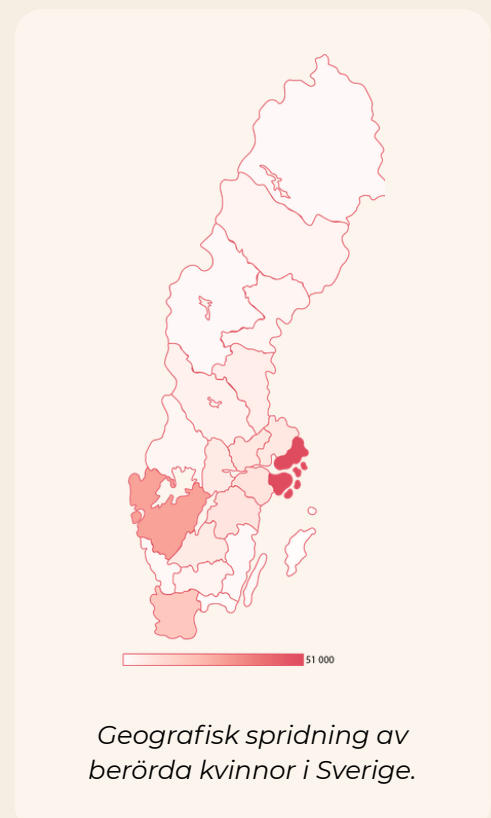
Könsstympning kan göras på olika sätt. Den kan ge olika besvär. Hos vissa syns eller märks få fysiska besvär. Andra får allvarliga och långvariga problem. Alla erfarenheter ska tas på allvar.

Kvinnlig könsstympning är förbjuden i Sverige. I rapporten används ordet kvinnlig könsstympning eftersom det är det ord som används i svensk lag, i vården och av myndigheter.

Ordet kan kännas hårt. En kvinna kan själv använda andra ord om sin erfarenhet. Personal behöver lyssna och använda ord som kvinnan känner sig trygg med.

Hur många kan vara berörda?

Socialstyrelsen uppskattar att ungefär **68 000** flickor och kvinnor i Sverige kan ha utsatts för könsstympning. Uppskattningen bygger på befolkningsuppgifter från år 2021.

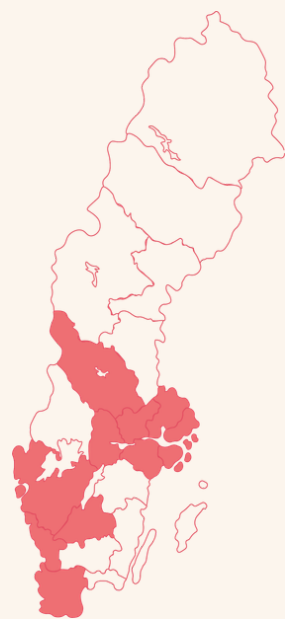

SÅ GJORDES UNDERSÖKNINGEN

Projektet intervjuade 15 kvinnor. De var mellan 65 och 85 år och bodde i olika delar av Sverige.

Totalt intervjuades också 13 personer som arbetade med äldreomsorg. De kom från sju kommuner och en privat omsorgsverksamhet. Några arbetade nära äldre personer i hemtjänsten. Andra arbetade med ledning, utveckling och rutiner.

Projektet gick också igenom forskning, rapporter och stödmaterial från myndigheter och andra organisationer.

Geografisk spridning av de intervjuade kvinnorna i studien.

VAD BERÄTTAR KVINNORNA?

Många har varit tysta länge

Flera kvinnor berättar att de har levt med smärta, skam och tystnad under många år. De har lärt sig att inte prata om kroppen eller om det som hände när de var barn.

En del kvinnor har vant sig vid smärta och tänkt att de måste stå ut. Många har inte vetat att de kan få hjälp.

“När jag var yngre pratade man inte om sådana här saker. Jag lärde mig att bara stå ut.”

Livet i Sverige kan väcka nya känslor

I kvinnornas tidigare miljö kunde könsstympning vara vanligt. Många kände andra kvinnor med samma erfarenhet.

I Sverige fick flera kvinnor höra att könsstympning är ett brott och ett övergrepp. Det gav dem nya ord för det de varit med om. Men det kunde också väcka sorg, ilska och förvirring.

Flera kvinnor upplevde att de fick veta att de hade utsatts för våld, men sedan blev lämnade ensamma med den kunskapen.

”

Sen kommer man hit, till Sverige, och får veta att man blivit stympad. Att det är ett övergrepp. Sen skickas man hem. Vem lagar mig efter det?

Besvärerna kan finnas kvar hela livet

Kvinnorna berättar om smärta i underlivet och infektioner som kan göra ont när man kissar. Några har svårt att kissa eller tycker att undersökningar av underlivet är mycket jobbiga.

De berättar också om oro, rädsla, skam och svåra minnen. För vissa har könsstympningen påverkat självkänslan och relationen till den egna kroppen.

När kroppen blir svagare kan kvinnan behöva hjälp med sådant som tidigare varit privat. Det kan till exempel vara hjälp att tvätta underlivet eller att byta skydd när hon läcker urin.

Bemötandet kan avgöra om kvinnan vågar ta emot hjälp

Kvinnorna märker snabbt om personalen är stressad, osäker eller chockad. En blick, en kommentar eller ett tonfall kan göra att kvinnan blir tyst och inte vill söka hjälp igen.

Ett bra bemötande handlar om att vara lugn, lyssna och förklara vad som ska hända. Kvinnan behöver få säga nej, ta paus och bestämma takten.

Personalen ska prata med kvinnan, inte om henne. Personalen ska inte visa chock eller ställa frågor som känns dömande.

“Det är viktigt att de inte visar chock eller dömande blickar. Då stänger man sig direkt.”

Samma personal skapar trygghet

Flera kvinnor berättar att hemtjänstens besök är korta och att personalen ofta byts ut. Då är det svårt att bygga förtroende och prata om känsliga behov.

Många önskar att samma personer kommer tillbaka. Flera vill också ha kvinnlig personal när de behöver hjälp med underlivet eller behöver visa kroppen.

“Kontinuitet är nyckeln till mod.”

Det är svårt att veta vart man ska vända sig

Kvinnorna beskriver vården och omsorgen som en labyrint. De vet inte alltid vem som ansvarar för hjälpen eller vilket stöd som finns.

Besvären kan finnas i kroppen, i känslorna och i vardagen. Då finns en risk att kvinnan skickas mellan olika verksamheter och att ingen tar ansvar för hela situationen.

Flera kvinnor vill ha någon att prata med. De vill också kunna träffa andra kvinnor med liknande erfarenheter. De behöver få höra: Du är inte ensam. Det finns hjälp.

VAD SÄGER ÄLDREOMSORGEN?

Kunskapen är ofta låg

Många av de intervjuade inom äldreomsorgen hade inte fått utbildning om kvinnlig könsstympning. De visste inte om det fanns rutiner eller vem de skulle fråga.

Personer som arbetade nära äldre kvinnor hade ibland mött kvinnor som var könsstympade. Men deras erfarenheter hade sällan blivit kända av chefer eller andra delar av organisationen.

Kunskapen stannar hos enskilda personer

När en medarbetare lär sig något genom ett svårt möte sprids kunskapen inte alltid vidare. Nästa arbetsgrupp kan därför behöva börja om från början.

Det gör omsorgen osäker. Vilken hjälp kvinnan får kan bero på vilken personal hon råkar möta. Kunskap och trygg omsorg får inte vara ett lotteri.

Personalen vill göra rätt men saknar stöd

Personalen berättar att de vill ge god omsorg. Men de känner sig osäkra när det saknas utbildning, tydliga rutiner och stöd från chef eller sjuksköterska.

I ett exempel upptäckte personalen en allvarlig könsstympning när de skulle hjälpa en äldre kvinna att sköta underlivet. De var inte förberedda och visste inte hur de skulle hjälpa henne på ett tryggt sätt. Situationen blev svår både för kvinnan och personalen.

Det visar att ansvaret inte får ligga på en ensam medarbetare. Organisationen måste ha kunskap och rutiner innan en svår situation uppstår.

Vem ska fråga?

I dag förväntas kvinnan ofta själv berätta om könsstympningen. Det kan vara mycket svårt. Hon kanske saknar ord, känner skam eller inte vet att hennes besvär kan hänga ihop med det som hände.

Personalen behöver kunna ställa varsamma frågor vid lämpliga tillfällen. Det kan till exempel vara när hemtjänst planeras eller när kvinnan behöver hjälp med underlivet.

Frågor ska ställas i lugn och ro, med respekt och tydlig information om vilken hjälp som finns. En utbildad tolk ska användas när det behövs. En familjemedlem ska inte behöva tolka ett känsligt samtal.

Vad behöver förändras?

Rapporten visar att äldreomsorgen behöver vara bättre förberedd. Kvinnans rätt till stöd ska inte bero på var hon bor eller vilken personal hon möter.

Förslag från rapporten

- Ge personal och chefer grundläggande utbildning om kvinnlig könsstämpning.
- Ta fram korta och tydliga stödmaterial som personal kan använda i vardagen.
- Skapa rutiner för när personal ska fråga, hur frågor ska ställas och vem som ska hjälpa efteråt.
- Låt organisationen ta ansvar för att kvinnan får rätt stöd. Kvinnan ska inte behöva ordna allt själv.
- Ge information på enkel svenska och på andra språk.
- Försök ge samma personal över tid. Erbjud kvinnlig personal vid hjälp med underlivet när kvinnan önskar det.
- Erbjud samtalsstöd och grupper där kvinnor kan träffa andra med liknande erfarenheter.
- Se till att äldreomsorg, vård, socialtjänst och föreningar som ger stöd samarbetar.
- Fråga kvinnorna själva vad som fungerar och följ upp hur hjälpen fungerar tillsammans med dem.

Fem viktiga budskap

1. Många kvinnor är osynliga: Äldre kvinnor kan ha stora och långvariga behov, men äldreomsorgen känner ofta inte till dem.

2. Bemötandet är avgörande: Lugn, respekt och samma personal kan avgöra om kvinnan känner sig trygg och vågar ta emot hjälp.

3. Det saknas kunskap och rutiner: Personalen behöver utbildning, råd och tydliga sätt att arbeta som passar äldreomsorgen.

4. Organisationen måste ta ansvar: Kvinnan ska inte ensam behöva berätta, förklara och hitta rätt stöd.

5. Omsorgen måste vara jämlik: Kommuner, vård, socialtjänst och föreningar som ger stöd behöver samarbeta så att kvinnors behov inte glöms bort.

TILL DIG SOM HAR EGEN ERFARENHET

Du har rätt till hjälp

Det som hände var inte ditt fel.

Du har rätt att bli bemött med respekt och att få hjälp utan att bli dömd.

Du bestämmer själv vad du vill berätta.

Du kan be personalen att förklara vad som ska hända. Du kan säga nej, be om en paus eller avbryta en undersökning.

Du kan be om kvinnlig personal när du behöver hjälp med underlivet. Du kan också be om en utbildad tolk.

Du behöver inte vara ensam. Det finns vård, samtalsstöd och grupper där du kan möta andra kvinnor.

KONTAKT	Vilken hjälp kan du få?
1177	Ring 1177 för råd om vård och hjälp att hitta rätt mottagning. På 1177.se finns information på lätt svenska och flera andra språk.
Existera	Telefonrådgivning och gruppträffar. Ring 073-092 43 45 eller skriv till info@existera.org .
Amelmottagningen	En mottagning i Stockholm med extra kunskap. De tar emot personer från hela Sverige. Du kan kontakta dem själv. Ring 08-123 627 00.
Vulvamottagningen	En mottagning på Angereds närsjukhus i Göteborg. De tar emot patienter från hela Sverige. Kontakta dem för att boka en tid eller få rådgivning. Ring: 031-332 69 02.
Aminamottagningen	En mottagning på Akademiska sjukhuset i Uppsala. De tar emot patienter från hela Sverige. Kontakta dem för att boka en tid. Ring 018-611 56 80.

Kontaktuppgifterna kontrollerades den 5 augusti 2026. Se även 1177.se och existera.org. Kortversionen bygger på den fullständiga rapporten Rätt till hälsa. Fler detaljer och referenser finns där.

AVSLUTNING

Den här rapporten visar att äldre kvinnor som lever med konsekvenser av könsstämpning behöver bli sedda, lyssnade på och få rätt stöd.

Ansvarat ska inte ligga på kvinnan ensam. Vården, äldreomsorgen och socialtjänsten behöver ha kunskap, tydliga rutiner och ett respektfullt bemötande.

Ingen kvinna ska behöva leva ensam med smärta, oro eller skam. Alla kvinnor har rätt till trygg vård och omsorg.

Vill du läsa hela rapporten?

Rapporten finns publicerad på www.jamstalldutveckling.se

*Projektet har genomförts av Existera, Jämställd Utveckling Skåne och RISE.
Projektet är finansierat av Jämställdhetsmyndigheten.*

